

ԴՊՐԱՊԵՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

1889ի Վարագայ Ս. Խաչի տօնին՝
 երբ Ամերիկայի հայ գաղթականներու
 նորեկ հոգեւոր հովիւ Տ. Յովսէփ
 Ծայրագոյն Վրդ. Սարաճեան իր
 պաշտօնատեղի Ուստըր-Մաս.-էն
 ժամանեց Նիւ Եորք եւ պատարագեց
 եպիսկոպոսական Կրէյս Ջըրջ
 աղօթատան մէջ, Նիւ Եորքի շրջանի
 հայերը վայելեցին իրենց առաջին
 պատարագը: Թէեւ այդ առթիւ - Սեպտ.
 22 - երգեցողութեան մասնակցեցաւ
 մեններգով Տիկ. Պ. Յակոբեան, սակայն
 երգեցողութեան վարիչը այր մըն էր՝
 Սարգիս Մ. Հիսարլեան: Ո՞վ էր Սարգիս
 Հիսարլեան, որ այդ թուականէն ետք
 եւս յիշուած է ծանուցումներու մէջ
 որպէս Հինգշաբթի երեկոներ հայ
 դպիրներ մարգող, երբ այլեւս Նիւ
 Եորքի եպիսկոպոսական Առաջնորդի
 բարեհաճ կարգադրութեամբ Ս.
 Ոսկեբերան Մատուռը (Զրդ Գողոց
 7րդ Պողոտայի անկիւնը) տրամադրուած
 էր հայոց, Կիրակի յետմիջօրէին
 կատարուելիք ժամապաշտութեանց
 համար: Զայտնի չէ թէ հայ եկեղեցւոյ
 երգերը ուսուցանելու հմուտ Սարգիս
 Մ. Հիսարլեան կամաւոր սպասարկեց
 թէ վճարովի: Այդ օրերուն Նիւ Եորքի
 շրջանը գործօն էր հայկական Միութիւն
 անունով ընկերակցութիւն մը, եւ
 սակաւաթիւ անդամներով եկեղեցական
 հոգաբարձութիւն մը որ կապ կը պահէր
 Ուստըր բնակող հովիւ Յովսէփ Մ. Վ.
 Սարաճեանին հետ: Սարգիս Մ.
 Հիսարլեանը համարելով անդրանիկ-
 ներէն մին Ամերիկահայ Առաջնական
 Ուղղափառ քաղմաթիւ դպրապետներէն,
 պիտի ջանամ նկարագրել իտեալ
 դպրապետը, ուր եւ իցն ծառայելու
 կոչուած լինի ան, հոն ուր հայկական

ծէսով պաշտօնեցողութիւն կը կատարուի:

1.- Հայ դրապետը պարտի
 սերտած ըլլալ հայ եկեղեցւոյ Տաղարանը
 եւ Տօնացոյցը (գէթ ժամապաշտական
 օրացոյցը): Պէտք է ծանօթ լինի Ս.
 Պատարագի Փոփոխականերուն եւ
 կարենայ զանազանել ութ ձայները եւ
 ասոնցմէ ոմանց դարձուածները:

2.- Ս. Պատարագի մատուցման
 լեզուն հայերէն է: Եթէ ոչ գրեյ, գէթ
 ուղիղ հայերէն կարդալ պէտք է գիտնայ
 հայ եկեղեցւոյ դպրապետը:

3.- Պաշտօնակատար հոգեւորա-
 կանի հրահանգին համաձայն վարուելու,
 եւ ի հարկին անոր խորհուրդ հարցնելու
 հեզ կեցուածք պէտք է ցուցաբերէ ան:

4.- Դպիր-դպրուհիներ, որոնց
 երգեցողութիւնը պիտի վարէ (ներ-
 առեալ (երգէհոնահարը կամ այլ նուա-
 գակցող) սիրաշահիլ պէտք է ջանայ
 դպրապետը:

5.- Սորվեցնելու եւ հերթական
 փորձեր վարելու տրամադիր պէտք է
 լինի դպրապետը, ժամանակ տալով եւ
 ջանք թակելով, փոխանակ մեներգները
 իր անձին վերապահելու կամ խումբով
 երգուելիք կտորները մեներգի վերա-
 ծելու:

6.- Սարկաւազներուն հետ ոչ
 միայն պարտի ներդաշնակել դպրաց
 դասի բաժինները, այլ նաեւ հոգածու
 լինի զանոնք չրեռնաւորելու դպրաց
 դասին յատուկ եղող փոփոխականերու
 (ժամամուտ, ճաշու շարական, ելն.)
 կատարումով:

7.- Թերեւս աւելորդ է թուել
 երգեցիկ խումբ վարել կարենալու ճիւղը
 եւ արուեստը: Սա տուեալ մըն է գոր
 դպրապետը պէտք է սովորած լինի
 նախընտրաբար երաժշտանոցի մէջ, ուր

նաեւ պէտք է ուսանի ժայնագրութիւն կարդալ:

8.- Վերջապէս, ճշգրտապահութեան տարրական կանոնը պէտք է իր ընթացքով յարգէ գործին հաւատարմի դպրապետը:

Մինչեւ կէսը ՁՕրդ դարուն, գէթ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ հայ դպրապետները այրեր եղած են, հոգ չէ թէ իզական սեռի պատկանող անդամներ Առաջին Մեծ Պատերազմէն ետք սկսած են բազմամալ դպրաց դասերուն մէջ: Առանց արհամարհելու անցնող կէս դարու միջոցին Ամերիկայի մէջ աստ եւ անդ իրենց շնորհքներով փայլող որոշ կիւն դպրապետներ, պիտի գտնեմ, պարզապէս իբր նմոյշներ, ինձ ծանօթ ութ դպրապետներ, երկուքը արտասահման եւ մնացեալները ԱՄՆ ծառայած:

ՊՄԱԿ ԱՐՔ. ԹՈՒՄԱՆԱՆ 1934ին կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուելէն անմիջապէս ետք, կարճ ժամանակամիջոց մը եկեղեցական երգեցողութեան ուսուցիչ եղաւ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց ժառանգաւորաց Վարժարանին մէջ, միանգամայն ստանձնելով դպրապետի եւ շաշկողման դասապետի պաշտօնները: Եւրոպական երաժշտութեան հմուտ եւ ճաշակի տէր, Հայր Պսակ որ հիանալի մենքզող հանդիսացաւ մինչեւ իր վախճանումը Անգլիա, որպէս դասատու չունէր կանոնաւոր ծրագիր: Բացի առկէ, իր անտեղի հեգնանքներով կը խրտչեցնէր կարգ մը ուսանողներ, եւ կարգապահական տեսակէտէ տգեղ միջադէպեր կը ստեղծէր:

ԳէՈՐԳ ԱՃԷՄԵԱՆ, Լիբանան-Սիւրիա հասակ առնող հայ աշակերտներու մատչելի երգարաններու շարքի մը կազմող՝ 1930-40ական թուականներուն: Հալէպի մէջ այցելու ուսուցիչ հայերէն երգեցողութեան,

այլեւայլ հայ նախակրթարաններու մէջ: Եղած է երկարամեայ դպրապետ Հալէպի Ս. Բառասուն Մանկանց տաճարին: Անոր կը պարտինք հրատարակութիւնը Արեւագայի երգարանի մը, երաժիշտ Լեւոն Զիլինկիբեանի դաշնաւորումով:

ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԴՈՐԵԱՆ. Մնած եւ ուսած Թալրիզ, եւ ասպարէզով երաժիշտ, խմբավար-ուսուցիչ, զաւակ է երաժշտագէտի: 1950ական թուականներուն սկիզբը տաղանդաւոր Ռուբէն Գրիգորեան հաստատուեցաւ Պոսթոնի շրջանը, ուր իր գործունէութեան մաս կազմեց մի քանի տարի դպրապետութիւնը Ուորթըրթաունի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ: Ռուբէն Գրիգորեան հարկադրուած չէր մենեքցները կատարելու. ան գիտէր սորվեցնել մենեքք թէ խմբեք, եւ լաւ կը ղեկավարէր, միաժամանակ վայելելով յարգանք, հիացում եւ սէր երգիչներուն թէ նուագողներուն կողմէ: Որպէս եկեղեցւոյ դպրաց դասի ուսուցիչ, Ռուբէն Գրիգորեան ծանօթացաւ Տաղարանին, ունենալով վստահելի խորհրդատու մը յանձին տիրացու Կարապետ Փափագեանին (այժմ Տ. Տիրան Ա. Քինյ):

ԳԱՐՐԻԷԼ ՄԱՃԱՌԵԱՆ, Պոլսեցի. տասնամեակներ 1930ական թուականներէն սկսեալ մարգած եւ ղեկավարած է Նիւ Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասը. հասցնելով աւանդութիւն յարգող սերունդներ որոնց մէջէն երեւան եկած են նոր կազմունիքի ծուխերու սպասարկող երգիչներ: Իր մանուկ հասակէն ծննդավայրին մէջ եկեղեցւոյ կամաւոր ծառայութեան նուիրուած Գարրիէլ Մանառեան յաջողած է ստեղծել ընկերական մթնոլորտ մը իր ղեկավարած երգչախումբին մէջ, այլեւայլ հաւաքոյթներ սարքելով: Ան

ատեն մը ծառայած է նաեւ որպէս հոգաբարձու եւ թեմական պատգամաւոր, եւ հակամարտութեանց մասնակից եղած է, ծխական թէ թեմական երեսներու վրայ:

ՆԵՐՍԷՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ, Իզմիրցի, ժամանակակից նախորդին: Մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը, ան բժախնդիր մօտեցումով մարգած եւ ղեկավարած է Նիւ Եորքի Ուաշինկթըն Հայց թաղի փոխբաժնաւ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ բազմամշամ դպրաց դասը: Վերանտունէն երգելու արտօնութիւնը վաղուց տրուած էր այս դպրաց դասին, որուն մէջ կը փայլէին արական եւ իգական սեռէ շատ մը մենբրգիչներ: Ամերիկայի հայ դպրաց դասերէն Ս. Խաչինը հանդիսացաւ առաջինը, 1946ին հրապարակ հանելով հայ եկեղեցական երգերու ձայնապնակներու ալպոմ մը: Անկէ մի քանի տարի ետք, Ներսէս Ներսէսեանի եւ իր ծուխի հովիւ Տ. Եղիշէ Վրդ. Սիմոնեանի գործակցութեամբ լոյս տեսաւ որոշ ծիսական առիթներով երգուելիք կտորներու երգարան մը:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼԵԱՆ. 1956ին դպրապետի պաշտօնին կոչուած՝ Նիւ Եորքի Պէյասայո թաղին մէջ կառուցուող Սրբոց Նահատակաց հայ եկեղեցիին: Ճաշակի տէր տպագրիչ Յարութիւն Շալեան, որ նաեւ աւագ սարկաւագի աստիճան ստացաւ, նախապէս իր ծառայութիւնը նուիրած էր Ըրվինկթըն (Ն.Ճ.)ի մէջ Նուարֆի հայոց նոր հաստատած Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրաց դասին, զայն կիրակի առտու կանուխ մարգելով: Ծարութիւն Շալեանի երգիչ գործակիցներէն մին՝ Իսահակ Արրահամեան հանդիսացաւ հիմնադիր Առաջնորդ արամի կոմիտաս երգչախումբին:

Վերոյիշեալները շատոնց ի Տէր

հանգած են: Անոնց յաջորդները, գէթ Ամերիկայի մէջ, օժտուած են աւելի լաւ ֆիզիքական միջոցներով.- ճոխ ձայնագրական երկվեզու մատեններ, աւելի դաշն հնչող երգեհոներ, յարմար շապիկ, նստարան, կլիմայի մ համաձայնող ջերմաստիճան, գոյհերու պահարան, ձայնարձակումի մեքենակաւորութիւն: Աւելի քան կէս դարէ ի վեր գոյութիւն ունի Արեւելեան Թեմի Դպրաց Դասերու Ընկերակցութիւնը: Այդու հանդերձ գոյութիւն ունի նաեւ սով դպիր-դպրապետի, տեղ տեղ, Ամերիկայի մէջ:

Երկու ամերիկածին այրեր ծանօթ են ինձ, դպրապետի իրենց արդիւնաւոր գործով, երկուքն ալ այժմ դադրած են դպրապետի պաշտօնէն.-

Առաջինը՝ ԱՐԱ Ս. ԱՒԱԳԵԱՆ, երկրայիս բնակիչ Ֆրէզնոյի երեք տասնամեակէ ի վեր: Համալսարանաւարտ ճարտարագէտ, անգուսպ սէր եւ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է հանդէպ հայ գիրքին, հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին, յատկապէս հայ եկեղեցական երգեցողութեան: Իրերեւ դպիր տարիներով ծառայել է ետք Ամերիկայի արեւելեան շրջանի այլեւայլ եկեղեցիներու մէջ, հրաւիրուած է ստանձնելու դպրապետի պաշտօն Ուստրիի, Ութըրթաունի (Մասսչուսէց), Ուաշինկթընի, եւ Ֆրէզնոյի մէջ: Ունի իր աշխատանքով պատրաստուած հայերէն ձեռագիր ձայնագրութիւններ դպիրներու գործածութեան համար: Աւագ սարկաւագի աստիճանին հասած է, եւ քանիցս մասնակցած է Ազգային-եկեղեցական համագումարներու Ս. Էջմիածնի մէջ, եւ արժանացած է հայրապետական օրհնութեան գիրի: Ունի նաեւ հրատարակուած Անգլերէն գործեր հայոց պատմութեան եւ Ամերիկայի հայոց մասին:

ԷՏՈՒԸՐՏ ԿՈՏՈՇԵԱՆ, բնակիչ Սան Ֆրանսիսկոյի շրջանի: Ասպարէզով առեւտրական, գեղարուեստասէր այս հայորդին առանց քաջածանօթ լինելու հայերէնի, 1970ական թուականներու սկիզբները ստանձնեց Սան Ֆրանսիսկոյի Ս. Յովհաննէս հայ եկեղեցւոյ դպրապետի պաշտօնը, քաջալերուած այն յաջողութենէն եւ համարաւէն, գործ վաստկած էր իբրեւ ղեկավար այդ շրջանի Պիզանթին Քորալ բազմատարր երգչախումբին: Էտուըրտ Կոտոշեան իսկոյն կերպարամափոխ ըրաւ մեծաւ մասամբ իգական սեռին պատկանող երգիչներէ բաղկացած դպրաց դասը, ոչ միայն զայն երգեհոնին հետ տեղափոխելով խնդուած դասէն դէպի

վերնատունը, այլ նաեւ երգեցողութեան ներդաշնակութիւն եւ կանոնաւորութիւն մտցնելով խումբին մէջ:

Երբ կը մտարեբեմ վերոյիշեալ դպրապետները, ի քաց առեալ Պասկ Վարդապետը, անոնց մէջ քիչեր մենեբրգելու տաղանդ ունէին: Իրօք, անոնցմէ ռմանք կրնային համարուիլ քաղաճայն: Սակայն քոլորն ալ իրենց վարած խումբէն կը յարգուէին. անդամները սիրաշահած լինելով:

Նպատակս Ամերիկայի մէջ պաշտօն վարած կամ ներկայիս պաշտօնավարող դպրապետ-դպրապետուհիներու թուումն ընել չէ: Անոնց գործը եթէ դրական արդիւնք տուած է, պիտի յիշուի Ամերիկահայ եկեղեցիներու լիակատար պատմութեան մէջ:

ԱՐՏԷՆ. Ա. ՔԶՆՅ. ԱՇՃԵԱՆ

ՇԵՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔ

Ս. Զատկուան առիթով, շնորհաւորանքի գիրքեր եւ հեռագրեր առաւուեցան Հոգեւոր ու Կառավարական պետերուն եւ Առաջնորդներուն, որոնց շնորհաւորագիրքը ստացած է Պատրիարք Սրբազան Հայրը.-

- Ամենայն Հայոց Հայրապետ, Նորին Ս. Օծուքին Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին.

- Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ, Ն. Ս. Օ. Տ. Ս. Արամ Ա. Կաթողիկոսին.

- Հռոմէական Կաթողիկ եկեղեցւոյ Քահանայապետին՝ Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին.

- Մոսկուայի եւ Ռուսիոյ Օրթոտոքս եկեղեցւոյ Ամեն. Տ. Ալէքսէյ Բ. Սրբազան Պատրիարքին.

- Թուրքիոյ Հայոց Ամեն. Տ. Մեսրոպ Բ. Մութաֆեան Սրբազան Պատրիարքին.

- Յորդանանի Վեմ. Ապտուլլահ Բ. Թագաւորին.

- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Նախագահ Տէր. Միխայէլ Եսայեանին.

- Թեմակալ Առաջնորդներուն, Պետական եւ Ազգային Հաստատութեանց ղեկավարներուն.